

Türkiye’de Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Ülkesel Projesinin Uygulama Süreçleri ve Destekleme Politikası

Serdar YAĞCI¹

¹Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü, Ankara, Türkiye

*Sorumlu Yazar:

serdaryagcii@gmail.com

Yayın Bilgisi:

Geliş Tarihi: 11.03.2025

Kabul Tarihi: 03.06.2025

Anahtar kelimeler: Islah, proje, küçükbaş, yönerge, tebliğ

Keywords: Breeding, project, small ruminat, insruccion, notification

Özet

Türkiye’de, Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü tarafından 2005 yılından itibaren uygulanan Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Ülkesel Projesi (HEKIP), yetiştirici şartlarında, küçükbaş hayvancılık alanında ıslah faaliyetlerinin uygulandığı kapsamlı bir projedir. Proje, üç farklı resmi dayanak çerçevesinde uygulanmaktadır. Bunlar; Cumhurbaşkanlığı Kararı, Hayvancılık Desteklemeleri Uygulama Tebliği ve Halk Elinde Hayvan Islahı Ülkesel Projesi Uygulama Esasları Yönergesidir. Her ne kadar söz konusu belgelerde projenin nasıl uygulanacağı yazılı olsa da yapılan saha çalışmaları ve toplantılar sonucunda ortaya çıkan durum değerlendirildiğinde, uygulama süreçlerinin ayrıntılı bir şekilde açıklanması ve izah edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Bu çalışmada, projenin, mevcut resmi dayanak belgeleri, kolay, anlaşılabilir, açıklayıcı ve ayrıntılı olarak izah edilmeye çalışılmış olup, projede yer alan paydaşların ve araştırmacıların faydalanabileceği bir çalışma olması amaçlanmıştır.

Implementation Processes and Support Policy of the Public Small Ruminant Breeding National Project in Türkiye

Abstract

The Public Small Ruminant Breeding National Project by the General Directorate of Agricultural Research and Policies affiliated to the Ministry of Agriculture and Forestry in Turkey since 2005 is a comprehensive project in which breeding activities are implemented in the field of small cattle breeding under breeder conditions. The project is implemented within the framework of three different official bases. These are; Presidential Decree, Livestock Support Implementation Communiqué and The Public Animal Breeding Project Implementation Principles Directive. Although the documents in question state how the project will be implemented, when the situation that emerged as a result of the field studies and meetings is evaluated, it is understood that the implementation processes need to be explained and explained in detail. In this study, an attempt has been made to explain the current official base documents of project in an easy, understandable, explanatory and detailed manner, and it is aimed to be a study that the stakeholders in the project can benefit from, and to be understandable in accordance with the purpose of the project implementation processes and support policy.

1. Giriş

Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü (TAGEM) koordinatörlüğünde yürütülen Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Ülkesel Projesi (HEKIP), Türkiye'nin küçükbaş hayvan yetiştiriciliği alanında; kaliteli damızlık ihtiyacının karşılanması, kırmızı et üretimine katkı sunulması, birim hayvan başına elde edilen verimlerin ve elde edilen ürünlerde kalitenin artırılması, yerli koyun ve keçi ırklarının kapasitelerinin belirlenmesi, genotiplerinin iyileştirilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla uygulanan bir araştırma geliştirme projesidir.

Proje, 2005 yılında iki farklı ırkta (Ankara Keçisi ve Akkaraman Koyunu) Ankara ve Konya illerinde 2 alt proje olarak, toplamda 12600 baş hayvan materyalinde başlatılmıştır. Bugün itibarıyla, 2023 yılı sezonu gerçekleşme sayılarına bakıldığında; 55 ilde, 223 alt projede toplam 1.124.727 baş hayvan materyali üzerinde uygulanmaktadır. Proje kapsamında toplam 6668 işletme yer almaktadır.

Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Ülkesel Projesi bir çatı proje isminin altında uygulanan bir alt projedir. Bu çatı projenin adı; Hayvan Genetik Kaynaklarının Yerinde Korunması ve Geliştirilmesi Ülkesel Projesi'dir. Bu proje isminin altında üç farklı başlıkta projeler uygulanmaktadır. Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Ülkesel Projesi bunlardan birisidir. Diğerleri ise; "Halk Eline Anadolu Mandası ve Yerli Sığır Islahı Ülkesel Projesi" ve "Halk Elinde Hayvan Genetik Kaynakları Koruma Projesi" adı altında yürütülen projelerdir.

Projenin içeriği ve yapılması gerekenlerle ilgili kapsamlı bir değerlendirme yakın bir zamanda yapılmıştır. Bu anlamda, Daşkiran ve ark., (2024) yaptıkları çalışmada, projenin bugüne kadar geçirdiği süreç irdelenmiş, günümüzde, geline durumdaki

kazanımlar ifade edilmiştir. Bununla beraber projede ortaya çıkan ihtiyaçlara ilişkin detaylı bir şekilde önemli değerlendirmelerde ve önerilerde bulunulmuştur.

Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Ülkesel Projesi yirmi yılı aşkın bir süredir devam eden kapsamlı bir proje olması nedeniyle saha şartlarına uygun olarak yenilenmektedir. Yapılan bu işlemler ise resmi olarak yayımlanan bazı dayanaklar çerçevesinde yapılmaktadır. Projenin üç farklı ana resmi dayanağı vardır. Bunlar; ilk olarak resmi gazetede yayımlanan "Cumhurbaşkanı Kararı" dır. Cumhurbaşkan Kararının ardından ise "Hayvancılık Desteklemeleri Uygulama Tebliği" resmî gazetede yayımlanarak proje ile ilgili maddeler yürürlüğe konulmaktadır. Bununla beraber projenin teknik anlamda her türlü iş ve işlemlerini içeren ve güncellenmesi gerek duyulduğu zamanlarda yenilenen "Halk Elinde Hayvan Islahı Ülkesel Projesi Uygulama Esasları Yönergesi" projenin esas resmi dayanaklarından biridir.

Projenin uygulama süreçlerinde projenin genel koordinatörlük ekibi olarak merkez teşkilatta görevli teknik personelin proje saha çalışmaları ve yapılan toplantılarda proje ile ilgili önemli durumlarla karşılaşmaktadır. Bu nedenle, projenin resmi dayanak belgelerinin kolay, anlaşılabilir, açıklayıcı ve ayrıntılı olarak izah edilmesinin faydalı olacağı düşünülmüştür. Bu çalışma, proje paydaşlarının, uygulayıcıların ve araştırmacıların faydalanabileceği bir çalışma olması amaçlanmıştır.

2. Projenin Resmi Dayanakları Ne İfade Ediyor?

2.1. Cumhurbaşkan Kararı

Cumhurbaşkanı kararları nitelik itibarıyla iki türdür. Bu kararların ilk türünü, birel işlemlerin gerçekleştirildiği Cumhurbaşkan Kararlarıdır. Örnek verilecek olursa; Cumhurbaşkanının

atama ve seçme kararları, bu nitelikteki Cumhurbaşkanlığı kararları arasındadır. İkinci tür Cumhurbaşkanlığı kararları ise bir kanuna dayanılarak yürürlüğe konulabilecek, talilik özelliği gösteren düzenleyici idari işlem niteliğindeki Cumhurbaşkanlığı kararlarıdır (İba ve Söyler, 2019). Her yıl resmi gazetede yayımlanan tarımsal desteklemelerle ilgili karar, söz konusu bu niteliği taşımaktadır. Proje açısından bakıldığında, o yıl projede ödemelere esas birim fiyatların belirlendiği bir karardır. Başka bir ifadeyle, projenin her yıl birim fiyatların belirlendiği resmi dayanak belgesi olan, her yıl yayımlanarak yürürlüğe giren Tarımsal Desteklemeler ile ilgili Cumhurbaşkanlığı Kararı içerisinde yer alan “Madde 4: Tarımsal araştırmanın ve geliştirilmenin desteklenmesi” başlığı altında “Hayvan gen kaynakları desteği” olarak yer almaktadır. Örneğin; proje kapsamında yer alan her bir koyun/ keçi ve her bir yavrusuna, taban niteliğinde ise 250 TL, elit niteliğinde ise 475 TL ödeme yapılacağını bildirmektedir (Anonim, 2024a).

2.2. Hayvancılık desteklemeleri uygulama tebliği

Cumhurbaşkanlığı Kararının yayımlanmasının ardından Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Hayvancılık Desteklemeleri Uygulama Tebliği ise Cumhurbaşkanlığı Kararı ile belirlenen birim fiyatların proje kapsamında yer alan hangi hayvana, nasıl ve ne şekilde verileceğini detaylı bir şekilde açıklayan projenin resmi dayanaklarından bir diğeridir. Bununla beraber, proje ile ilgili, yeni başlatılacak projelerin iş ve işlemleri, mevcut devam eden projeler tablosu, destekleme ödemelerinin usul ve esasları, ıslah programında yer alan ve destek alacak hayvanların işlemleri, ödemelerin aktarılması, yetki denetim ile ilgili durumlar ve bir alt projede yer alması gereken en az ve en fazla hayvan sayılarını belirleyen ve bunun gibi birçok detayı içeren bir resmî belgedir. Örneğin;

Cumhurbaşkanlığı Kararında belirtilen her bir koyun/ keçi ve her bir yavrusuna, taban niteliğinde ise 250 TL olarak belirlenen birim fiyatın, Uygulama Tebliğinde bu durum; doğum kaydı olan anaç koyun/keçiyi, yavruarda ise; doğum ağırlığı ile beraber en az bir tartım verisi (sütten kesim ağırlığı) alınan ve doğan yavrunun doğum tarihi, cinsiyeti, annesinin ve kendisinin kulak numaraları olan kuzu/oğlaklar olarak ifade edilir.

2.3. Halk elinde hayvan ıslahı ülkesel projesi uygulama esasları

Halk Elinde Hayvan Islahı Ülkesel Projesi Uygulama Esasları Yönergesi ise projenin tüm detaylarını konu alan kapsamlı bir rehber niteliğindedir. Projenin uygulanmasında tutulacak yol için üst makamlardan alt makamlara, belli bir esasa dayanarak verilen bir direktiftir. Cumhurbaşkanlığı Kararı ve Tebliğde değinilmeyen konulara açıklık getirmek için düzenlenen resmî belge niteliği taşımaktadır. Bakan onayı ile yürürlüğe girer. En son yayımlanan güncel ve mevcut durumda uygulanan yönerge 05.01.2023 tarih ve 8393431 olur sayılı olan yönerge (Anonim, 2023). TAGEM güncel şartlara uygun ve değişen destekleme politikalarına uygun olarak ihtiyaç halinde yönergeyi günceller.

Yönergenin tanımlar (Madde 3) bölümünde; 1 bendinde Halk Elinde Hayvan Islahı Ülkesel Projesi tanımı “TAGEM tarafından küçükbaş ve büyükbaş hayvanlarda yetiştirici şartlarında ülkesel düzeyde uygulanan araştırma geliştirme (Ar-Ge) amaçlı ıslah projesini” olarak ifade edilmiştir. Bu tanımlamada geçen “ülkesel düzeyde” ve “araştırma geliştirme (Ar-Ge)” ifadeleri, idari ve akademik alanda birçok konuda yaşanan tartışmalara son vermiştir (Anonim, 2023). Bu anlamda, yönerge, buna benzer şekilde, gerek tanımlamalarda gerek diğer kısımlarda, projenin birçok detayına cevap vermektedir. Yönerge detaylı incelendiğinde, projenin diğer paydaşları; İl Tarım ve Orman Müdürlüğü,

İl Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliği, projede yer alan Yetiştiriciler, Proje Lideri ve Proje Teknik Elemanı (PTE) olarak belirtilmiştir. Her bir paydaşın proje kapsamında sorumlulukları ve görevleri bu yönerge çerçevesinde belirlenmiştir. Bununla beraber, proje bütçesinden yapılacak harcamalar, hayvan seçimi, PTE’de aranacak şartlar ve sözleşmesi, verilerin değerlendirilmesi, yayın, dokümantasyon ve denetim gibi birçok başlıkta proje detaylandırılmıştır. Yönergenin en önemli kısımlarından birisi ise projede yer alan koyun ve keçi ırklarının verim yönlerine göre ayrılması ve her bir ırkın hangi verim yönünden ıslah çalışması yapılacağı ve alınacak asgari verim kayıtlarının belirtilmesidir. Bu anlamda, yönergenin güncellenerek küçükbaş hayvanların verim yönlerine göre gruplandırılması projenin en önemli dönüşümlerden birisi olmuştur.

Ayrıca, yönergenin ekleri olan; Halk Elinde Hayvan Islahı Ülkesel Projesi Hizmet Sözleşmesi (Ek-1), Proje Teknik Elemanı Hizmet Sözleşmesi (Ek-2), Muvafakatname (Ek-3), Taahhütname (Ek-4) ve Hayvan Seçim Tutanağı (Ek-5) diğer önemli bölümlerdir.

Halk Elinde Hayvan Islahı Ülkesel Projesi Hizmet Sözleşmesi (Ek-1), Bakanlık adına İl Tarım ve Orman Müdürü ve projede yer alacak olan yetiştiriciler adına Yetiştirici Temsilcisi olarak İl Damızlık Koyun Keçi Yetiştiriciler Birliği Başkanı’nın karşılıklı imzalamaları sonucu projenin resmi olarak başladığını gösteren belgedir.

Proje Teknik Elemanı Hizmet Sözleşmesi (Ek-2) ile teknik elemanın (personelin) iş tanımı, projede yer alan yetiştiricilerin sürülerin gerek işletme gerekse alınan verim ölçütlerinin yerinde ve zamanında kayıt altına alınmasıdır. Bu sözleşme ile teknik elemanın tüm proje ile ilgili iş ve işlemleri ve koordinasyonu nasıl sağlayacağı belirlenmiştir. PTE’nin çalıştırılması ile ilgili olarak dikkat edilmesi gereken ve gözden kaçırılan en

önemli husus; bir PTE, proje ile ilgili tüm saha çalışmaları dışında, geriye kalan zamanlarında, büro çalışmalarını, işverenin yani, İl Damızlık Koyun Keçi Yetiştirici Birlik Başkanının kendisine temin ettiği bilgisayar ve teknik donanımına sahip alt yapıdaki bir odada/büroda yapmak durumundadır. Aksi takdirde, bir işveren alt yapı ve oda/büro temini sağlamıyorsa, hem işveren PTE’nin mesaisini ve yaptığı işleri takip edemeyecek hem de PTE görevini aslına uygun bir şekilde yapamayacağı için proje işlerinin aksamasına neden olacaktır. Ayrıca, bu durum, hukuki açıdan da bakıldığında, herhangi bir rastgele yapılacak olan denetim ile şayet saha görevi olmadığı bir zaman aralığında PTE’nin bulunması gereken yerinde bulunmaması, proje için önemli bir problemin olduğunun göstergesidir. Diğer bir önemli husus ise; PTE, işletme ziyaretlerinde, yaptığı faaliyetlere ilişkin belgeyi, gittiği her işletme sahibine imzalatarak muhafaza etmesi ve bununla beraber göreve çıktığı araç takip formlarını kayıt altında tutarak muhafaza etmesi, gerek kendisi açısından gerekse proje işlerinin sağlıklı bir şekilde yapıldığının göstergesi olması açısından önemli bir belge niteliğindedir. Yapılacak olan herhangi bir denetim zamanında bu belgeler projenin sağlıklı bir şekilde yürütülüp yürütülmediğine dair önemli bir kanıt oluşturmaktadır.

Taahhütname (Ek-4); projeye kayıtlı yetiştiricilerin proje mevzuatına göre sorumluluğunu yerine getireceğini kabul ettiğini belirten önemli hukuki bir belgedir. Bu belgenin projeye dâhil olan yetiştiriciden bir defaya mahsus alınması yeterlidir. Muvafakatname (Ek-5) ise; projede kayıtlı yetiştiricinin kendisine ödenen destek miktarından Cumhurbaşkanı Kararı ile belirtilen (%20) orandaki kesintinin, projenin bütçe hesabına yatırılacağını kabul ettiğine dair yazılı belgeyi ifade etmektedir. Bu belge her yıl yetiştiriciye ödenen hak ediş miktarının değişmesi söz konusu olduğu için her yıl alınması ve muhafaza edilmesi

gerekmektedir. Projede yer alan bir yetiştirici muvafakatnameyi imzalayarak, kendisinin nasıl bir projede yer aldığını, hayvanlarının ıslahı için bazı verim kayıtlarının alınması gerektiğini, proje kapsamında bir PTE'nin istihdam edildiğini, projenin bazı masraflarının olduğunu, bunların yakıt gideri, teknik personel özlük haklarının giderleri, proje kapsamında hayvanlara takılan işaret küpeleri için olduğunu, verim kayıt defterleri için masrafların yapıldığını ve buna benzer yönerge çerçevesinde belirtilen kalemlerden proje bütçesinden yapılan harcamaların olduğunu ve toplam hakediş miktarının %20'si oranında yapılan kesintinin Cumhurbaşkanı Kararında belirlendiğinin bilincinde olduğunu ifade eden resmi bir beyandır.

Hayvan Seçim Tutanağı (Ek-5) ise gerek projenin başlangıcında gerekse proje devam ederken projeye dâhil olacak yetiştirici söz konusu olduğunda hazırlanan belgedir. Burada değinilmesi gereken önemli husus ise; Hayvan Seçim Tutanağının hazırlanması ve imzalanmasında yetiştirici temsilcisi adına Birlik Başkanının imzasının, yetkisinin olmamasıdır. Bu durum projeye pozitif bir değer katmaktadır. Yani, projeye alınacak olan yetiştiriciye, Proje Liderinin karar vermesi, teknik olarak da İl Müdürlüğünün kontrol etmesi ve TAGEM'in onayına sunulması, projenin önemli bir kurgusu olarak kabul edilebilir. Bu durum, aynı zamanda Birlik Başkanlarını önemli bir yükten kurtarmakta, kendi yetiştiricileri arasından, projeye yetiştirici seçiminde yetkili olmaması, tarafsız kalması, üyelerine karşı eşit mesafede kaldığının ve herhangi bir ayrışmanın ortaya çıkmasına engel olunduğunun göstergesidir.

3. Projede Görev Alan Kurullar

3.1. Proje yürütme üst kurulu

Proje Yürütme Üst Kurulu yılda en az bir defa toplanır. Projenin yürütüleceği bölge, ırk ve öncelikleri ile tavsiye kararı

alabilir. Bununla beraber bir diğer görevi ise; amacına uygun yürütülmeyen alt projeleri kamu zararı oluşmaması için sonlandırabilir. Alınan kararlar salt çoğunlukla alınır. Eşitlik durumunda ise kurul başkanının oyu yönünde karar verilir. Kurul üyeleri ise; TAGEM Genel Müdür Yardımcısı başkanlığında, projenin genel koordinatörü olan Hayvancılık ve Su Ürünleri Dairesi (HAYSÜD) Daire Başkanı, Hayvancılık Genel Müdürlüğü (HAYGEM) Islah Dairesi Başkanı, TAGEM Küçükbaş Hayvancılık Araştırmaları Grup Koordinatörleri, Proje Liderliği yapan öğretim üyeleri arasından Danışma Kurulunda seçilen iki (2) üye ve Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Merkez Birliği temsilcisinden oluşmaktadır. Bu anlamda, Proje Yürütme Üst Kurulunun üyelerine bakıldığında, gerek bir başka Genel Müdürlük yetkilisinin olması, gerek Üniversiteden Öğretim Üyelerinin olması, bununla beraber bir sivil toplum kuruluşu olarak birliklerin bu kurulda yer alması, projenin sahibi olan TAGEM açısından değerlendirildiğinde, alınan kararların istişare ile alındığı ve proje süreçlerinin objektif bir şekilde ortak akıl ile yürütüldüğünün önemli bir göstergesidir.

3.2. Proje danışma kurulu

Proje Danışma Kurulu yılda en az bir kez toplanır. Proje gelişme raporlarını inceler, mevcut durumu değerlendirir. Proje ile ilgili tavsiye kararları alır. Kurul üyeleri; TAGEM Genel Müdür Yardımcısı, HAYGEM Genel Müdür Yardımcısı, HAYSÜD Daire Başkanı ve Teknik Personeli, HAYGEM Islah Daire Başkanı ve Teknik Personeli, İlgi Enstitü Teknik Koordinatörleri ve Proje Liderleri kurulun asıl üyeleridir. Danışma Kurulu her yıl düzenlenmekte olup, her bir alt projenin sunumları Proje Liderleri tarafından yapılır. Bu sunumlarda her bir alt projenin genel durumu, verim kayıtlarının istatistiki analiz tabloları ve proje süreçleri ile ilgili detaylı bilgilendirmeler yapılmaktadır.

3.3. Proje yürütme kurulu

Proje Yürütme Kurulu ise projenin tüm iş ve işlemleri ile ilgili alınan kararlar bakımından en önemli kurul olarak ifade edilebilir. Kurul, alt projenin çalışmalarını inceler, projenin amacı doğrultusunda yürütülmesi için gerekli tedbirleri ve yapılması gereken işlemlerle ilgili tüm kararları alır. Bununla beraber, teknik hizmet verecek olan proje teknik elemanı alımını bu kurul gerçekleştirir. Kurul üyeleri ise; TAGEM adına Proje Genel Koordinatörü veya görevlendirilmiş HAYSÜD Teknik Personeli başkanlığında, İl Müdürü veya İlgili Şube Müdürü, Proje Lideri ve Yetiştiriciler adına Birlik Başkanı, asil üyeleridir. Kararlar salt çoğunluk ile alınır. Eşitlik halinde kurul başkanının oyu yönünde karar verilir. Proje Yürütme Kurulu her bir proje için yılda bir kez toplanılması şartı vardır. Bununla beraber talep olduğu sürece her zaman toplanıp gerekli kararları ve tedbirleri almakla yetkilidir. Proje Yürütme Kurulu üyelerine bakıldığında, projenin sahibi olan TAGEM açısından değerlendirildiğinde, alınan kararların istişare ile alındığı ve proje süreçlerinin objektif bir şekilde ortak akıl ile yürütüldüğünün önemli bir göstergesidir.

4. Projenin Yıllık Çalışma Döngüsü

Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Ülkesel Projesi, belirli bir zaman aralığında uygulama süreci olan, herhangi bir kalıp içerisinde değerlendirilmesi mümkün olmayan bir proje olup, yılın belirli günlerinde takip edilen bir proje değildir. Kendine has bir çalışma süreci ve süreklilik halinde olan dinamik bir yapıya sahiptir. Yıllık çalışma döngüsü içerisinde devamlı tekrarlayan çalışma şekli mevcuttur. Bu yıllık çalışma döngüsü içerisinde yapılan işlemleri dönemsel olarak ayırdığımızda bunlar; koç/teke katımı, doğum mevsimi, sütten kesim mevsimi, damızlık seçimi gibi ana başlıklar altında değerlendirilebilir. Bu her bir dönemde, öncesi ve sonrası için her bir paydaşın

görevleri ve yapılması gereken işlemler bulunmaktadır.

4.1. Koç/teke katımı dönemi

Projenin yıllık çalışma döngüsü içerisinde koç/teke katım dönemi en önemli dönemlerden birisidir. Seçilen erkek bireylerin sürüye katımı öncesi, proje paydaşlarının her birinin görevleri bulunmaktadır. Katım süreci öncesinde yapılması gereken işlemler içerisinde projede kayıtlı herhangi bir işletme üzerinden ifade edilecek olursa, öncelikli olarak sürüye (20 dişi materyale 1 erkek materyal karşılık gelecek şekilde) katılacak olan erkek bireyler proje lideri tarafından belirlenmesidir. Erkek bireylerin katımı yapılacağı anaç sürü ise, en fazla %25 oranında yenilenerek belirlenir. Böylece o yıl için sürü ve erkek materyaller güncellenmiş ve takip edilmesi gereken tüm bireyler belirlenmiş olur. Daha sonra ise doğum sezonu beklenir.

4.2. Doğum mevsimi dönemi

Doğum sezonu başlamadan önce projede kayıtlı anaç hayvanların listesi veya doğum kayıt defterleri proje teknik elemanı tarafından yetiştiricilere teslim edilir. Bununla beraber, el kantarı, pense ve yavruya takılmak üzere işaret küpeleri de yetiştiricilere teslim edilir. Doğum ağırlıklarının kayıt altına alınması ile ilgili sorumlu kişi, yetiştiricidir. Proje teknik elamanı ise doğum mevsimi boyunca günlük olarak sahada ve yetiştiricileri ziyaret ederek kontrolleri yapar. Yetiştirici, yavru doğduktan yirmi dört saat içerisinde doğum ağırlığını alır, işaret küpesini takar ve doğum kayıt defterine anne bilgilerini, yavrunun doğum ağırlığını, işaret küpe numarasını, cinsiyetini ve doğum tipini ve varsa baba bilgilerini kaydeder. Proje teknik elamanı yaptığı kontroller esnasında yetiştiricinin doğum kayıt defterini kontrol ederek, uyumsuz kayıtların olup olmadığını ve anne yavru karşılaştırmalarını örneklemeler yaparak gerçek yavru anne kayıtlarının yapıp yapılmadığını ve bunun farkındalığını

yetiştiriciye göstererek kontrollerini günlük olarak devam ettirir. Doğumlar bittikten sonra doğum kayıt defterleri ve diğer tüm kayıt belgeleri toplanır. Veriler bilgisayar ortamına ve veri kayıt sistemine kaydedilir ve arşivlenir.

4.3. Sütten kesim dönemi

Sütten kesim döneminde yapılan tüm tartımlar Proje teknik elemanı tarafından yapılır ve onun sorumluluğundadır. Proje teknik elemanı tartımlara başlamadan önce günlük programını yapar ve yetiştiricilere bildirir. Tartımlar esnasında yetiştirici de gerekli hazırlıkları yapar ve tartımda bizzat bulunur ve yardım eder. Tartımlar en kısa sürede ve dikkatli bir şekilde yapılarak tamamlanır. Alınan veriler, hızlı bir şekilde bilgisayar ortamına ve veri kayıt sistemine kaydedilir. Bununla beraber, işletme bazlı o yıl alınan tüm veriler proje teknik elemanı tarafından proje liderine gönderilir.

4.4. Damızlık seçiminin yapıldığı dönem

Proje kapsamında asgari alınması gereken ve icmale esas olan doğum ağırlıkları ve sütten kesim ağırlıkları alınan işletmelerin damızlık seçiminin yapılması görevi proje liderine aittir. Proje lideri kendisine gönderilen verileri sağlıklı bir şekilde inceler ve gerekli damızlık seçim programı veya diğer istatistiksel yöntemleri kullanarak damızlık seçimlerini gerçekleştirir. Seçilen damızlık listeleri geciktirilmeden proje teknik elemanına gönderilir. Proje teknik elemanı da bu damızlıkları yetiştirici ile beraber sürüden ayırarak belirlenmesini ve ayrıştırılmasını sağlar. Yetiştirici geriye kalan damızlık dışı hayvanları elden çıkarabilir. Bu durumda dikkat edilmesi gereken en önemli husus, yetiştiricinin satışa gelmiş olan kuzu/oğlaklarının kesime göndermeden önce en kısa sürede damızlıkların seçilip sürüden ayrılması işlemidir.

5. Yeni Başlatılacak Projelerde İzlenecek Süreç

Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Ülkesel Projesi kapsamında yeni başlatılacak alt projelerin uygulamaya konulması süreci ile ilgili nasıl bir yol izlenmesi gerekmekte olduğu hakkında takip edilmesi gereken hususlar maddeler halinde ve sırayla aşağıda verilmiştir.

- a) Herhangi bir ilde yeni bir alt projenin uygulamaya konulması için öncelikle söz konusu alt projenin “Hayvancılık Desteklemeleri Uygulama Tebliğinde” HEKIP ile ilgili olan 12. Maddenin 2. bendinde ki tabloda yer alması gerekmektedir (Anonim, 2024b). Örneğin: 2023 yılı Tebliğinde Ordu ilinde Karayaka koyunu üç (3) iken bu sayı 2024 Tebliğinde dört (4) olmuş ise Ordu iline bir (1) adet ilave Karayaka koyunu alt projesi verilmiştir, anlamına gelmektedir.
- b) Yeni alt proje, Tebliğde yayınlandıktan sonra, alt proje için TAGEM tarafından proje kodu verilir. Daha sonra her bir alt proje için birer Proje Lideri, TAGEM tarafından “Halk Elinde Hayvan Islahı Ülkesel Projesi Uygulama Esasları Yönergesi” çerçevesinde belirlenir. Üniversitelerden belirlenen proje liderlerine öncelikle, çalıştıkları üniversiteye TAGEM tarafından resmi yazı yazılarak öğretim üyesinin söz konusu projede, proje lideri olarak görev almasının uygun olup olmayacağı hususu, resmi yazı ile sorulur ve cevap beklenir. Gelen uygunluk yazısı üzerine TAGEM tüm paydaşlara (İl Damızlık Koyun Keçi Birliğine, İl Tarım Orman Müdürlüğüne ve Üniversiteye) tekrar resmi yazı ile proje liderini bildirir ve böylece resmi olarak görevlendirilmiş olur. TAGEM’e bağlı Enstitülerden proje liderinin belirlenmesi ise, TAGEM resmi yazı ile isim önerisi olarak veya direkt olarak görevlendirmesini yapabilir.

c) Proje Lideri belirlenen alt projenin, bundan sonraki aşamada, projede yer alacak yetiştiricilerin ve hayvanların belirlenmesi süreci başlatılır. İl Damızlık Koyun Keçi Birlik Başkanı proje lideri ile veya proje lideri birlik başkanı ile iletişime geçerek uygun bir tarihte projede yer alacak olan yetiştiricilerin tespiti için saha çalışması ve toplantıların yapılması planlanır. Proje Lideri, Üniversitesinden aldığı görevlendirme ile projenin uygulanacağı İl Tarım ve Orman Müdürlüğü yetkililerini Birlik Başkanı ile beraber ziyaret eder ve yapılacak iş ve işlemlerle ilgili bilgi alış verişinde bulunulur.

d) Öncelikli olarak, İl ve İlçe Müdürlüklerine dilekçe veren yetiştiriciler ile projede yer almak isteyen diğer yetiştiricilerin işletmeleri belirlenir. Bununla beraber projeye uygun olan bölge veya köyler belirlenerek söz konusu yerlere Birlik Başkanının sağladığı araç ve alt yapı sayesinde işletme ziyaretleri yapılır. Daha sonra projeye katılmak isteyen yetiştiricilerin tümü ile bir toplantı gerçekleştirilir. Bu toplantıda ve yapılan ziyaretler esnasında yetiştiricilere projenin nasıl uygulandığı, yetiştiricilerin görevlerinin ne olduğu, ne gibi sorumluluklarının olduğu vb. hususlar proje lideri tarafından anlatılır. Özellikle yetiştiricilere; bu projenin bir destekleme projesi olmadığı, bir mazot desteği veya bir yem bitkisi desteği gibi düşünmemeleri gerektiğini, projede belli başlı aşamalarda yapmaları gereken işlerin olduğunu ve bu sorumlulukları yapmazlar ise cezai işlem uygulanarak projeden çıkarılma durumlarının bulunduğunu gibi hususlar anlatılır.

e) Projede yer alacak yetiştiricilerin birbirine yakın işletmelerden seçilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda, projede yer alacak işletme sayısı ne kadar az olur ise proje daha sağlıklı

yürütülebilecektir. Bir yetiştiricinin projeye dâhil olabilmesi için en az 100 baş dişi 5 baş erkek materyale sahip olması gerekmektedir. Bir alt proje maksimum 6000 baş anaç dişi ve 300 baş anaç erkek materyalden, minimum ise 5000 baş dişi 250 baş erkek materyalden oluşmaktadır. Hayvan sayısının 5000 başın altında ise proje başlatılamamaktadır. Bir yetiştiricinin işletmesinde bulunan hayvan varlığının en az 2/3 sinin projeye dâhil edilmesi projenin sağlıklı takibi açısından önemlidir. Örneğin bir yetiştiricinin 500 baş anaç dişi hayvanı varsayıldığında, bu hayvanların en az 350 başı projeye dâhil edilmelidir. Yani bu işletmenin 100 baş ile proje dâhil edilmemesi gerekir. Projeye alınması kararlaştırılan yetiştiriciler belirlendikten sonra, Birlik personeli tarafından proje liderinin koordinatörlüğünde projede yer alacak hayvanların kulak küpe numaraları tespit edilir ve yetiştiricilerden Muvafakatname ve Taahhütname alınır.

f) Tüm bu tespit süreçlerinden sonra HEKIP Uygulama Esasları Yönergesinde bulunan (Ek-5) Hayvan Seçim Tutanağı, Proje Lideri tarafından düzenlenir, imzalanır ve projede yer alan yetiştiriciler bazında hayvanların kulak numaraları ile birlikte İl Müdürlüğüne teslim edilir.

g) İl Müdürlüğü, kendisine gelen Hayvan Seçim tutanağında yer alan yetiştiricileri ve hayvanlarını TÜRKVET sistemi üzerinden kontrol eder. Uygunluğu durumunda imzalar ve TAGEM' e gönderir.

h) TAGEM kendisine gelen Hayvan Seçim Tutanağını inceler ve uygun ise onaylar ve tekrar İl Müdürlüğüne gönderir.

i) Projenin onaylanan Hayvan Seçim Tutanağı (Ek 5) HEKIP Uygulama Esasları Yönergesinde bulunan "Halk Elinde Hayvan Islahı Ülkesel Projesi Hizmet Sözleşmesi (Ek 1) ek yapılarak Tarım İl Müdürü ve Birlik Başkanı

tarafından imzalanır. Böylece proje resmi olarak başlatılmış olur. Hizmet Sözleşmesinin imzalanmasından sonra ilk yıl verim kayıtları alınmaksızın 6300 baş anaç hayvana hak ediş düzenlemesi yapılır. Bu süreçte Proje Lideri Müracaat Formunu düzenler ve Tarım İl Müdürlüğüne teslim eder. İl Müdürlüğü de hak ediş yapıp TAGEM'e gönderir. TAGEM söz konusu projenin hak edişini İl Birliğine, yani projenin hesabına gönderir. Birlik, toplam hak edişden yetiştiriciler bazında %20 kesinti yaparak proje bütçesine aktarır. Geriye kalan %80'lik kısım yetiştiricilerin hesabına gönderilmek üzere banka talimatı verilir.

6. Destekleme Politikası ve Ödeme Şekli

Projede yer alan ve proje gerekliliklerini yerine getiren yetiştiricilere yıllık olarak destekleme ödemesi yapılmaktadır. Proje bir destekleme projesi olmamakla birlikte, mazot desteği veya yem bitkisi desteği vb. şeklinde uygulanan projelerden farklı bir destekleme politikasına sahip olmasının yanı sıra, yetiştiriciyi araştırma geliştirmeye yönlendiren bir sistematığa sahiptir. Bu anlamda projenin destekleme şekli, Ar-Ge çalışmasının bir politikaya dönüşümüne önemli bir örnektir. Projenin destekleme şekli üç ana başlıkta değerlendirilebilir.

Anaç koyun/keçi ödemesi: Projenin ödeme şeklindeki en önemli farklılığı; projede yer alan her bir anaç dişi materyale ödeme yapılmamasıdır. Anaç dişilere ödeme yapılabilmesi için doğum yapma şartı vardır. Yani, proje kapsamında sadece doğum yapan anaç dişilere destekleme ödemesi yapılmaktadır.

Yavru ödemesi: Bir diğer ödeme şekli ise yavruya (kuzu ve oğlak) yapılan destekleme ödemesidir. Proje kapsamında doğan her bir yavruya destekleme ödemesi yapılmamaktadır. Bununla beraber, yavrunun sadece doğması yeterli değildir. Bir yavruya destekleme ödemesi

yapılabilmesi için; en az doğum ağırlığının ve sütten kesim ağırlığının alınması şartı bulunmaktadır.

Erkek materyal (koç/teke)

ödemesi: Proje kapsamında erkek materyal ödemesi dört farklı kalemde yapılmaktadır.

- Proje kapsamında yılı içerisinde 20 dişi materyale 1 erkek materyal oranında olmak üzere kullanılan koç ve tekelere destekleme ödemesi yapılmaktadır.
- Yetiştiricinin projede kayıtlı anaç dişilerinin dışında, ağılında fazladan dişi hayvanları var ise ve bunlarda da 20 dişi materyale 1 erkek materyal oranında projeli erkek materyalden kullanılanlara destekleme ödemesi yapılmaktadır. Böylece, proje sayesinde sadece projede kayıtlı anaçlar takip edilmekle kalınmayıp, yetiştiricinin tüm ağılında bulunan hayvanlar proje sistematığının içerisine dahil edilmiş olup, takip edilmektedir.
- Her yıl doğan erkek yavruardan projede kayıtlı erkek materyal sayısı kadar sonraki yıl kullanılmak üzere damızlığa ayrılmaktadır. Söz konusu damızlığa ayrılan bu erkek materyallere de destekleme ödemesi yapılmaktadır.
- Son olarak ise; elit veya 5 yılını tamamlayan taban sürülerde, Proje içi satışı yapılan koç ve tekelere, projeli işletmenin koç/teke ihtiyacı ayrıldıktan sonra geriye kalan erkek materyalin %10'unu geçmemek üzere seçilen erkek materyalin aynı ırktaki il içi veya il dışı projeli işletmelere veya illerde kurulan koç/teke istasyonlarına satışı yapılan hayvanlar için, satışı yapan yetiştiriciye destekleme ödemesi yapılmaktadır. Böylece proje dışı işletmelere, projeli erkek materyal kullanımının yaygınlaştırması teşvik edilmektedir.

7. Sonuç

Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Ülkesel Projesinin resmi dayanakları incelendiğinde, projenin bir destekleme

projesi olmadığı, proje gerekliliklerini yerine getirmeyen yetiştiricilerin cezai işlem uygulanarak projeden çıkarıldığı ve yetiştiricileri hayvanlarını iyileştirmeye yönlendiren, ayrıntılı bir sistematığının olduğu anlaşılmaktadır. Bu anlamda, projenin detaylı bir destekleme şekli ve çalışma prensibi olması nedeniyle, yapılacak olan kurul ve saha çalışmalarında, işletme ziyaretlerinde ve yetiştirici/PTE eğitim toplantılarında resmî belgelerin izah edilmesi ve istişareli bir şekilde anlatılmasının projenin amacına uygun olarak sürdürülmesinde önemli katkı sağlayacaktır.

8. Kaynakça

- Anonim (2024a). T.C. Resmî Gazete: 2024-2026 Yıllarında Yapılacak Hayvancılık Desteklemelerine İlişkin Karar., Karar Sayısı:8760
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/07/20240726-4.pdf> Erişim: 15.02.2025
- Anonim (2024b). TC. Resmî Gazete: Hayvancılık Desteklemeleri Uygulama Tebliği (Tebliğ No: 2024/23)
<https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/08/20240817-11.htm>. Erişim:15.02.2025.
- Anonim (2023). Halk Elinde Hayvan Islahı Uygulama Esasları Yönergesi (Olur Tarihi: 05.01.2023),
<https://www.tarimorman.gov.tr/TAGEM/Belgeler/yayin/PDF.>, Erişim: 15.02.2025
- Daşkıran İ., Teke BE., Atik A., Güngör İ. (2024). Türkiye’de Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Ülkesel Projesi’nin Önemi ve Sürdürülebilirliğine İlişkin Öneriler. Bahri Dağdaş Hayvancılık Araştırma Dergisi. 13 (2): 53-67
- İba Ş., ve Söyler Y. (2019). Yeni Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi İle Cumhurbaşkanı Kararının Nitelik Farkı Ve Hukuki Sonuçları. Anayasa Yargısı, Cilt: 36, Sayı: 1, (2019), 195–223.